

SEDM LET V AFRICE

Příběh
českého syna
nigerijského krále

PROSTOR

Obonete S. Ubam

Obonete S. Ubam
Sedm let v Africe
Příběh českého syna nigerijského krále

PROSTOR

SEDM LET V AFRICE

Příběh
českého syna
nigerijského krále

Obonete S. Ubam

PROSTOR | PRAHA | 2019

© Obonete S. Ubam, 2019
© PROSTOR, 2019
Cover photo © Dorothea Bylica, 2019

ISBN 978-80-7260-413-5

Kadetní škola

Krejčí mi vzal míry a ušil několik uniforem. Každá z nich se skládala z košile s krátkým rukávem, kalhot s opaskem, sandálů a nízkých bagančat. Na běžné nošení a do učeben byla určena uniforma zelená. Pro volný čas a práci na rajónech byla uniforma béžová. Bílá byla pouze pro slavnostní příležitosti a bohoslužby. Zbytek výbavy kadeta tvořila matrace, malá dřevěná skříňka na proviant a pár dalších drobností.

Projeli jsme kolem budovy velitelství, před kterou parkovalo několik vojenských džípů a nákladáků. Vedle nich stáli seřazení výcvikovní instruktoři a poslouchali důstojníka v černém baretu.

Zastavili jsme před malým komplexem budov s velkým oranžovým nápisem *Tiger House* a neuměle namalovanou tygří hlavou. Řidič mi pomohl s bagáží až k mříži u vstupu, rozloučil jsem se s otcem a obtěžkán všemi zavazadly jsem prošel vchodem.

Na atriovém prostranství jsem uviděl asi třicet kadetů nižších ročníků, jak klečí v několika řadách v písku s rukama za hlavou. Několik starších kadetů se mezi nimi procházelo, kopalo je do žeber a bilo kovovými tyčemi a koženými opasky. Přímo před nimi na židli seděl svalnatý kadet s vyholenou hlavou a s potěšením sledoval, jak chlapci ječí a svíjejí se bolestí.

Někteří byli ještě docela malí, ne víc jak třináctiletí,

a po tvářích se jim kutálely slzy. Čím víc chlapci kňučeli a prosili, tím víc je jejich trýznitelé bili. Řezali do nich jako do tažných koní, hlasitě o tom vtipkovali a uznale mručeli pokaždé, když se někomu z nich podařila dobrá rána.

Vyholený přistoupil k jednomu z klečících kadetů a vši silou ho kopl do břicha. Chlapec nadskočil, popadl se za břicho a smotaný do klubíčka se mlčky s vyraženým dechem začal svíjet bolestí.

Hned k tomu chudákovi přiskočili, chytili ho za ruce a nohy a nataženého břichem dolů ho zvedli, aby ho ten vyholený mohl snáze dorazit. Nezaváhal ani na okamžik a kopl ho ještě dvakrát prudce do žeber a pak ještě seshora do ledvin. Chlapec umlkl. Kroutil se bolestí, lapal po dechu a křečovitě zarýval prsty do písku.

Nikdy jsem nic podobného neviděl. Zažil jsem přirozeně pár školních strkanic se spolužáky, ale nikdy nic, co by se tomuhle alespoň vzdáleně podobalo. Praštil jsem kufry o zem a vyběhl před budovu za otcem, který právě nastupoval do auta.

„Tady mě nemůžeš nechat, táto, jsou jako zvířata!“ zajíkal jsem se.

Podíval se na mě tvrdým pohledem: „Synku, všichni teď musíme trochu strádat.“

Kývl na šoféra a služební sedan zmizel v mračnu prachu.

Mezitím se u vchodových mříží shromáždila skupina kadetů. Zvědavě po mně pokukovali a něco si mezi sebou šuškali. Byl jsem jediný *oigbo*, běloch, v celé škole. Pak mě zavedli k mé posteli v ubikaci a pomohli mi odnést věci.

Takzvaná ložnice byla asi patnáct metrů dlouhá a šest metrů široká hala s několika vytučenými okny, bez omítky, bez světla a bez nábytku. Stěny z holých cihel byly počmárané křídou a podlaha z hrubého betonu byla pokrytá téměř souvislou vrstvičkou jemného pouštního písku. Jediným zařízením byly kovové patrové postele.

Seděl jsem na bobku na drátěné posteli a brečel. Za dvě hodinky jsem měl náprsenku košile od slz zmáčenou tak, že vypadala, jako bych se v ní byl právě potápět. Jen jsem bez hnutí seděl a zcela odevzdaně zíral na protější zeď.

Už čtyři měsíce jsem se pokoušel z Nigérie dostat, a jediným výsledkem bylo to, že jsem skončil tady. Navíc soudě podle toho, čeho jsem byl před chvílí svědkem, jsem se odsud ve zdraví nemusel dostat už nikdy.

Z chmurných myšlenek mě vytrhly až úder do zavěšené kolejnice. Bylo sedm hodin a byl čas jít na večeři. Odevzdaně jsem vstal, otřel si obličej a následoval ostatní studenty do jídelny. To byla velká přízemní budova s betonovou podlahou a prázdnými okenními rámy. Odporně páchla a dlouhé dřevěné stoly s lavičkami byly nechutně lepkavé.

Posadil jsem se ke stolu svého ročníku hned vedle výdejce. Vytáhl jsem si z brašny plastový talíř a příbor jako ostatní kadeti a čekal jsem. Každý stůl měl určitého výdejce, který vždycky z kuchyně přinesl umělohmotný lator s kašovitou hmotou. Ten potom jídlo rozdělával.

Jídla nebyl dostatek, takže každý dostal jen směšnou porcičku. Maso nebylo vůbec a jen čas od času ho nahrazovaly úzké proužky vařené hovězí kůže a jednou

týdně jedna sardinka z konzervy. Hlavní složkou naší stravy měly být bílkoviny, a tak jsme mívali vařené fazole, fazolovou polévku, fazolovou kaši, fazole s rýží, fazole s bramborami, a dokonce i fazolový dezert.

Zbývající místa v jídelníčku doplňovaly lokální speciality z jakéhosi těstíčka a lepkavé omáčky. Měly to být tradiční nigerijské pokrmy, které se jedí rukama tak, že se těstíčko uhněte do malé kuličky, a ta se pak namáčí do omáčky a bez kousání polyká. V provedení našich kuchařů ale připomínaly spíš podivné želé. Na podobnou stravu jsem absolutně nebyl zvyklý a nebyl jsem schopný ji do sebe dostat.

První týden mi to až tak nevadilo, kupoval jsem si chleba a vajíčka v malé kantýně u velitelské budovy, ale potom mi došlo kapesné. Ostatní kadeti, kteří ve škole trávili již několikátý rok, věděli, jak se o sebe postarat, a tak jsem se to od nich učil i já. Předně jsme nakupovali sušené garri, mletý maniok vzdáleně připomínající bramborovou kaši v prášku.

Garri stačilo smíchat s vodou a dochutit pár kostkami cukru a hrstkou buráků. Vody muselo být opravdu hodně, protože právě ta člověku zaplnila žaludek. Nad jedním ešusem se nás potom sešlo pět až šest a každý si postupně bral po lžici, dokud nebyl ešus prázdný. Velmi rychle mě hlad naučil i jídlo krást nebo žebrot u spolužáků, které přijel navštívit někdo z rodiny.

Po pár týdnech přijel otec a přivezl mi s sebou celé grilované kuře. Počkal jsem si, až všichni spolubydlíci odejdou na oběd. Potom ještě se spolužákem, kterého se mi nepodařilo zbavit, protože ucítil vůni z balíčku, jsme kuře vmžiku celé doslova zhltni. Tedy až na pár kostí, které zůstaly ležet na podlaze.

Když se z oběda vrátil další spolubydlící, stál tam s vyvalenýma očima a doširoka otevřenou pusou a nevěřicně zíral nejprve na nás a pak na kosti. Nakonec si téměř v slzách klekl na zem, kosti obratně sesbíral a úplně zpitomělý si je tak, jak byly celé od prachu, začal překotně cpát do pusy.

Stávalo se, že když nám v jídelně rozdělili porce, museli jsme všichni vstát a se zavřenýma očima se nahlas pomodlit. Na to právě čekali naši muslimští spolužáci, kteří se před jídlem modlit nemuseli a dokázali během těch několika vteřin naše jídlo spořádat a utřít si pusy.

Když jsme konečně otevřeli oči, divili se společně s námi, jak k tomu zázračnému zmizení fazolí došlo. A tak jsme se všichni naučili modlit s jedním okem otevřeným, přestože nám pak pastor během kázání vyhrožoval, že za to jednou všichni skončíme v pekle.

Uběhlo pár týdnů a z vyjeveného moravského hošíka se stal ostrhřený mazák, bezvadně fungující v rámci každodenního školního života. Stále jsem však v sobě udržoval plamínek naděje, že se vrátím zpátky na gymnázium v Bruntále.

Zaměřil jsem se proto na intenzivní studium angličtiny. Ostatními předměty jsem se absolutně nezabýval, sedával jsem v zadních lavicích a jen se šprtal slovíčka, fráze a vazby, abych se, až z toho pekla vypadnu, mohl aspoň nějak domluvit.

Samotná výuka probíhala naprosto odlišně od toho, na co jsem byl z Evropy zvyklý. Učitelé nosili maskovací uniformy a místo ukazovátka krátké bičičky. Mrskání bylo na denním pořádku a častokrát jsem viděl záda svých spolužáků posetá jizvami od biče nebo důtek.

V hodinách se nikdy nikdo neodvážil vyrušovat. I během přestávek nám stačilo jenom zaslechnout dupání kanad na chodbě, a okamžitě jsme se postavili do pozoru. Kázeň byla vskutku dokonalá. Udržovali ji především samotní studenti.

Z nejstaršího ročníku byl vždy vybrán ten nejsilnější a nejúspěšnější kadet a byl jmenován *headboyem*, tedy prvním kadetem školy. Ten si pak zvolil svoje prefekty, taktéž studenty nejvyšších ročníků, kteří měli na povel stravování, samostudium, rajony, sport nebo společenské aktivity.

Záleželo vždy na osobnosti *headboye*, jaký druh lidí si pro dané funkce zvolí. Náš *headboy* se jmenoval Emmanuel Bubba a byla to obrovská svalnatá gorila s vyholenou lebkou a malýma tupě krutýma očima. Byla to tatáž gorila, kterou jsem viděl kopat do nebohého kadeta v den, kdy jsem přijel. A Bubba si k sobě jako prefekty vybral podobná násilnická individua.

Největším postrachem byl Abdul. Mladík černý jako beduínská bota, s postavou boxera polotěžké váhy, tvrdými rysy a vystouplými klouby na obrovitých pěstích. Byl prefektem tělocviku, a byl to právě on, kdo mi ušetřil první velký výprask, když jsem se místo povinného ranního mílového běhu schoval pod postel.

Spráskal mě tak, že jsem se z rozcvičky už víckrát neulil. Abdul se svou brutalitou doslova pyšnil a skutečný postrach z něj udělalo to, že přelomil jednomu z mladších kadetů loket ocelovou tyčí, když ho chtěl během razie přetáhnout přes záda, a ten nebožák si je kryl rukou.

Zpočátku mi všechno to bití připadalo nelidské a kruté, ale časem, když se i moje srdce, mysl a tělo

začínaly obalovat tvrdou slupkou, stávalo se mi veřejné bití vyhledávanou zábavou tak jako ostatním kadetům. Vzhledem k tomu, že jsem byl studentem třetího ročníku, měl jsem i já k dispozici celé dva ročníky mladších studentů. Netrvalo dlouho a naučil jsem se svou senioritu vůči nim důsledně uplatňovat.

Jedna věc byly běžné disciplinární tresty, ale druhá byly tresty za krádež. Nigerijská mentalita pohlíží na krádež jako na zločin těžší než například znásilnění nebo zabití. Krádeže bývají trestány buď davovým lynčem a upálením přímo na místě, nebo později policií v zadržovací vazbě. Zpravidla to obnáší týrání nebo přímo zastřelení. Mrtvá těla zastřelených provinilců jsou potom pro výstrahu vystavována před policejními stanicemi.

Obdobně se tato provinění trestala i v kadetní škole. Poprvé jsem měl možnost vidět podobnou situaci zblízka až po více než dvou měsících pobytu. Bylo to v době, kdy už jsem se doslova propral, prožehlil a procídl na privilegovanou pozici chráněnce *head-boye* Bubby. Nesdílel jsem už ohromnou ložnici s desítkami kadetů, nýbrž jsem byl ubytován v pokoji hned vedle toho Bubbova. Nikdo z mazáků ani prefektů si na mě už nedovolil vztáhnout ruku.

V pokoji nás bylo celkem šest. Jimmy, Bitrus, Christopher, Lafia, moje maličkost a ještě jeden mladší kadet, kterého jsme využívali jako uklízečku, hospodyňku a pucfleka v jednom. Chodil k pumpě pro vodu, zametal podlahu, příležitostně pral deky a uniformy a čas od času zašel koupit i něco malého do kantýny. Podobné služby jsme zase my privilegovaní poskytovali Bubbovi.

Ke mně byl Bubba díky mému evropskému původu

shovívavý a nežadával mi téměř žádné úkoly. Jen tu a tam jsem mu doběhl pro něco do kantýny nebo ho s jeho kumpány po večerech bavil češtinou.

Toho rána se rozletěly dveře a v nich stál Tony, prefekt samostudia. V ruce měl svazek několika širokých kožených opasků s masivními sponami, které se výhrůžně pohupovaly. Vykopl dveře našeho pokoje, mrštne jako kočka se jediným skokem přenesl k Jimmyho posteli a ještě spícímu mu dupl na obličej. To Jimmyho naprosto paralyzovalo, ale nás ostatní to naopak vystřelilo z postelí.

Jimmy zasténal a vyprskl spršku slin a krve. Bitrus, který se jako první zorientoval, vyskočil z postele a vyrazil ke dveřím. Tony ho však zaregistroval a jedním mocným máchnutím opasků ho šlehnul dobře mířenou ranou přes hlavu a ramena. Bitrus se zakymácel. Plesková rána, která ho v trysku zasáhla nečekanou silou, ho vychýlila z osy a on narazil hlavou do rámu dveří. Sesunul se k zemi.

Tony udělal efektní půlobrat a začal masírovat záda sérií ran napůl omráčenému Jimmymu. Jimmy vyl a kňučel jako pes a po čtyřech se snažil uniknout z dosahu opasků. Byl však příliš drobný a každá další rána ho vždy srazila k zemi. Bitrus, který se mezitím taky trochu zmátořil, dostal okamžitě několik dalších ran.

Bylo vidět, že Tony si během pětiletého pobytu v kadetní škole vypiloval dokonalou techniku mrskání. Strašlivý výprask, který uštědřoval nebohému Jimmymu a Bitrusovi, vypadal jako baletní představení. Rány zasazoval tak přesně a pravidelně na všechny strany, že se ani jednomu nepodařilo zvednout a utéct. Jeho pohyby byly brutálně precizní a zároveň velmi elegantní.

Když postupně oba chlapce vypráskal až na dvůr, zakončil svou impozantní show několika kopanci do žeber a ledvin. Zkrvavení a pomočení chlapci těžce oddychovali a od nozder zabořených v písku se jim vířil prach.

„Zkurvení zloději,“ zasyčel Tony a odplivl si Bitrusovi na zátylek. Pak si namotal řemeny na zápěstí a s výrazem pýchy po dobře vykonané práci odkráčel do svého pokoje. Vzali jsme Jimmyho a Bitruse pod pažemi a odtáhli je do umývárny. Až když byli schopní mluvit, přiznali se nám, že je Bubba poslal k Tonymu do pokoje ukrást kšandy a kazetu s rapem.

Uplynulo několik dalších týdnů a já, již zcela přizpůsoben podmínkám v kadetce, jsem se rychle zdomáklil v angličtině. Po brutálním výprasku Jimmyho s Bitrusem rozpustil Bubba svou kolonii chráněnců náhradou za nové a nezprofanované. Já jsem se elegantním „přemetem stranou“ dostal jako pucflek právě na Tonyho ložnici.

Naše ubikace neměly žádnou kanalizaci, pouze jakési vybetonované strouhy po obvodu atriového dvora. Do nich se vylévala špinavá voda, vyhazovaly odpadky a taky se do nich močilo.

Ne snad, že bychom neměli sociální zařízení, ale na zhruba dvě stovky kadetů ubytovaných v Tiger House byly jen tři záchody. Ty byly vyjma sobot vždycky bezpečně ucpané. V sobotu ale chodíval sám komandant na kontrolu rajonů, a záchody tak musely být perfektně čisté. Na jejich čištění bývali vybráni největší průšviháři, kteří s rukama zabořenýma v lepkaové hmotě vybírali krátkými motyčkami fekálie z přeplněných mís.

Pokaždé, když byly naplněny až po okraj, jejich obsah zpravidla přetekl a vytvářel na podlaze společně s močí odpornou lepivou a páchnoucí vrstvou. Nešťastníci z úklidového družstva v ní stáli bosýma nohama a vybírali smrdutou kaši plnou červů, larev a švábů. Začínali vždycky brzy ráno a po několika hodinách strašně páchli i vypadali. V jedenáct hodin, kdy přicházel komandant, však byly záchody v bezvadném stavu, leskly se, a dokonce voněly.

Koupelna byla sice vykachlíkovaná, ale neměla ani sprchy, ani umývadla a ani přívod vody. Myli jsme se tam zásadně jen vodou ze školní studny, kterou jsme si sami přinesli v desetilitrových kanystrech, a to včetně čištění zubů, holení a kompletní koupele.

Toho dne jsme měli večerní samostudium v učebnách jako každý den. Bylo už něco kolem deváté, když jsme venku zaslechli křik. Všichni jsme vyběhli ven a tam se nám naskytl pohled na krvavé divadlo. Velká skupina starších kadetů s tyčemi a mačetami lynčovala nějakého člověka.

Byl to vyděšený, ani ne dvacetiletý mladík, ze kterého vlály cáry šatů nasáklých krví. Vrávoral, kulhal vlastně na obě nohy, jedna ruka mu bezvládně visela podél těla a rozechvěle se krčil před ranami. Supěl a v jeho vytřeštěných očích se zrcadlila smrtelná hrůza.

„Dopadli zloděje,“ zakřičel kdosi na vysvětlenou, aby všichni pochopili, zatímco na mladíka zběsilá horda kadetů sypala další spršku ran a kopanců.

Když konečně přestali, zůstal dopadený bezvládně ležet v písku a jeho tělo začínalo zase pomalu přicházet k sobě. To však už tmu prořízla světla reflektorů

komandantova džípu. Když džíp zastavil u seřadiště, komandant vystoupil v doprovodu vrchního seržanta, a aniž by se na toho nebožáka důkladněji podíval, nařídil ho zvednout a připoutat k odpadní rouře vedoucí z nejbližší budovy.

Zkrvavený mladík byl tedy zvednut a odtažen a potom vkleče s rukama za zády připoután k rouře. Mezitím se vrchní seržant vrátil k džípu a vyndal útočnou pušku. Komandant spustil krátký projev na vybrané téma z desatera s důrazem na starozákonní spravedlnost.

Když komandant domluvil, dal pokyn vrchnímu seržantovi. Ten pomalu přistoupil k mladíkovi, natáhl závěr samopalů a skoro zálibně mu vložil hlaveň do úst. Klečící kluk ryčel strachem. Každým okamžikem mu měla kulka ráže 5.56 odervat temeno hlavy a udělat z jeho mozku krvavé graffiti. Zavřel jsem oči a začal se polohlasně modlit.

Vrchní seržant mu rameno přišlápl těžkou botou a zbraň odjistil. Mladík omdlel, sesul se k patě budovy a visel přivázaný za ruce jako hadrový panák. Komandant zavelel, aby byla uvolněna pouta, mladík byl naložen na korbu džípu a odvezen do skal. Tam byl zastřelen a ponechán napospas supům a divokým psům.

Když jsem se po pár měsících vrátil domů do Československa, byl jsem už někým jiným.

Telefonát z Afriky

Toho dne jsem se cestou z univerzity zastavil v Mii ně kanceláři v centru Prahy, když tu mi zazvonil telefon.

„Hallo?“ ozvalo se anglicky.

„Princi, váš otec zemřel,“ oznámil hlas otcova pobočníka kapitána Adinou.

„Co tím máte na mysli, kapitáne?“

„Váš otec, pane. Je po smrti, před chvílí zemřel.“

Zíral jsem přes stůl na Miu.

„Táta právě umřel...“

Cesta domů proběhla jako ve snu. Spěšně jsme zaparkovali před žižkovským činžákem a vyjeli výtahnem do podkroví.

„Co teď s námi bude, co budeme dělat? Co jen budeme dělat?“ vzlykal jsem.

„Policejní prezident států Plateau, Benue a Nasarawa, Jeho Excelence generálmajor otuekong, Dr. Sunday udo udo Ubam zemřel dnes 7. června 2005 ve 14 hodin 25 minut místního času ve své rezidenci v Makurdi.“ To oznamovala nigerijská média a předháněla se ve vysílání narychlo spíchnutých nekrologů.

Co ale žádná média neuváděla, byla skutečnost, že po „Jeho Excelenci“ zůstalo ponecháno svému osudu osm nedospělých dětí, mladá ctižádostivá vdova a dost velké jmění na to, aby přilákalo dostatek těch, kteří by si v nastalém zmatku rádi namastili kapsu. Ke vši smůle jsem byl jeho prvorozeným synem a za dané situace bych měl právě já převzít zodpovědnost za rodinný

klan a kontrolu nad ním. Takový byl alespoň výklad tradičního kmenového práva.

To ale byla bohapustá utopie. Žil jsem spokojeně a neměl jsem sebemenší chuť nad čímkoliv takovým ani uvažovat. Obzvlášť když jsem k Nigérii neměl zrovna ten nejlepší vztah. Naopak báječný vztah jsem měl již několik let s Miou a pevně jsem věřil, že už brzy přeroste v manželství.

O dvě hodiny později, když jsem se trochu vzpamatoval z prvotního šoku, jsem zavolał mámě do rodného Bruntálu a poprosil ji, aby za mnou přijela. Byl už skoro večer, ale slíbila, že okamžitě vyrazí.

Potom jsem znovu telefonoval do Nigérie kapitánu Adinou.

„Co se vlastně stalo? Proč mi nevolala jeho žena?“

„Pane, nemůžu teď moc mluvit. Nevím, kdo mě poslouchá, a věřit nemůžu nikomu. To vám ostatně rádím taky. Váš otec zemřel před necelými třemi hodinami, volal jsem vám, když jsme odjížděli do márnice.“

Na okamžik se zarazil, asi aby se ujistil, že je v místnosti sám, načež pokračoval.

„Nevíme, co bude dál, ale dějí se tady dost podivné věci. Vaše macecha nám zakázala cokoliv oznámit rodině a místo příbuzných hned volala siru Sheldonovi. Mluvili spolu skoro hodinu a pak vypáčila generálův trezor a nařídila šoférům, aby někam odvezli všechny generálovy džípy.“

Pošlu vám číslo na doktora Moorea, právníka vašeho otce. Asi ho znáte, je to údajně váš příbuzný a váš otec mu věřil. Pokud se nemýlím, dokonce sepsal i jeho závěť. Pokud možno ihned se s ním spojte a proberte s ním, jestli je závěť uložena bezpečně, aby se

k ní nikdo nepovolaný nedostal. Mohli by ji zmanipulovat. Nemějte obavy, je to náš člověk.“

Vytočil jsem číslo, které mi Adinou obratem poslal.

„Ano, byl jsem o té věci zpraven, ale zatím vám nedokážu říct, jaký bude další postup,“ řekl doktor Moore. „Snad zítra, až dorazím na místo. Zatím nemusíte mít obavy, o vše je dobře postaráno. Upřímnou soustrast...“

Pak jsem se konečně odhodlal a vytočil číslo své matcechy.

„Ahoj Rino, co je nového?“

„Nic není nového. Co by mělo být?“

Něco tady nehrálo.

„Já jsem ale slyšel, že se tátovi něco stalo.“

„Aha, s tátou?“

„Já jsem totiž slyšel, že umřel, víš? Je to pravda, nebo ne?“

„Víš, tatínek nás dnes odpoledne skutečně opustil. Snažili jsme se, udělali jsme úplně všechno, co šlo. Vždyt měl jít pozítří na tu operaci. Ale všechno bylo marné.“

„Tak proč jsi mi nezavolala a neřekla mi to?“

Dál už byl slyšet jen její pláč.

Zmátlo mě to. Nedokázal jsem si všechny ty tajnosti vysvětlit. Vytočil jsem tedy číslo otceva mladšího bratra, strýce Etiena. Sklíčeně mě vyslechl, a to včetně mých obav z Rinina podivného chování. Pak přislíbil, že neprodleně odcestuje do Makurdi.

Mně v té době táhlo na devětadvacet a přece jen už jsem se dokázal s něčím podobným relativně snáz vyrovnat, ale sourozenci byli jako osm stupíneků od sedmi do devatenácti let.

„Haló, Abú? Musím ti něco říct. Táta umřel.“

„To není pravda! Řekni, že je to lež!“

„Je mi to moc líto, brácho, ale je to pravda. Táta už není, odpoledne umřel. Řekni to mámě a holkám, ale jenom těm starším... Těm mladším ať to řeknou jejich mámy.“

Sevřelo se mi srdce a znovu jsem se rozplakal.

Bylo už k desáté, když přijela máma s mladším bratrem. Hned za nimi dorazil též můj dávný řecký přítel Greko, kterému jsem odpoledne taky zavolał. Zkuše- ně odhadl, že za dané situace nemůže pořádná anes- tezie uškodit, a tak se ve dveřích objevil se smutečným výrazem a lahví Jack Daniel's v podpaží.

Měl otce moc rád, protože spolu rok před tím pro- žili několik, jak oba s potutelným úsměvem říkali, báječných týdnů v Praze. Bylo to v době, kdy se otec měl podrobit každoročnímu celkovému vyšetření na jedné privátní klinice a já jsem kvůli nedokončenému obchodu musel zůstat v Lagosu, odkud jsem v té době vyvážel tropické dřevo. Požádal jsem tedy Greka, aby se nastěhoval ke mně do bytu, vzal si moje auto a o o- tce se nějak postaral.

Navzdory mým počátečním obavám se úkolu zhos- til velice dobře. Otec byl z nemocnice propuštěn už po pěti dnech a pak spolu prožívali nejroztodivnější dob- rodružství, s nimiž jsem nebyl nikdy zcela obeznámen. Otec se vrátil jako vyměněný a Greko o něm od té do- by mluvil láskyplně a s posvátnou úctou.

Dny jsem trávil na telefonu a sledoval vývoj událostí u rodiny v Nigérii a po nocích jsem utápěl žal se sta- rými přáteli v žižkovských putykách.

Pronásledovaly mě bolestné vzpomínky na otco- vo několikaměsíční utrpení. Celé noci sténal bolestí

a zvracel a s tím, jak den za dnem ztrácel na váze, se mu v očích zrcadlilo víc a víc beznaděje. Nigerijští lékaři mu nedokázali spolehlivě diagnostikovat nemoc, a on se proto v doprovodu manželky vydal hledat pomoc do Evropy.

Lékaři londýnské kliniky potvrdili naše nejhorší obavy nálezem zvětšujícího se nádoru na slinivce a předpověděli mu už jen týdny života. On se však života za žádnou cenu vzdát nechtěl a přiletěl i s manželkou do Prahy. Nikdy nezapomenu, jak ho na ruzyňském letišti zřízenci vyvezli zmučeného a zlomeného na kolečkovém křesle.

Během následujících dní jsme spolu navštívili několik onkologických klinik, ale prognóza zněla stále stejně. Jen několik málo procent pacientů s rakovinou slinivky přežije dalších pět let a šedesátiletý muž s těžkou cukrovkou, hypertenzí, nemocnými ledvinami i játry se mezi ně počítat nemohl.

Vzpomínal jsem na záblesk naděje v jeho očích, když mu od bolesti na okamžik ulevila gruzínská léčitelka, kterou se mi narychlo podařilo přivést do Prahy po přímluvě jednoho přítele. Vzpomínal jsem taky, jak jsme my, všechny jeho děti, v Nigérii klekávaly v počátcích jeho nemoci večer u jeho postele, držely se za ruce ve velkém kruhu a společně se modlily za jeho uzdravení.

Díval se na nás tenkrát svýma dobrotivýma očima a kladl nám na srdce, že jestli umře, nesmíme plakat a musíme být silní, protože teprve tehdy poznáme skutečnou povahu lidí. Říkal, že přijdou a budou nám pod rukama brát, co on pro nás vytvořil, pro co se celý život dřel a plahočil. A tak jsem mu tenkrát přísahal, že

to jako nejstarší syn nedopustím a že tomu zabráním za každou cenu. Nejspíš tomu moc nevěřil, protože jsem v Nigérii byl vlastně cizincem. Já jsem však ve své naivitě myslel přísahu smrtelně vážně.

Moje macecha Rina se, ke všeobecnému překvapení, začala situovat do nástupnické role. Nigerijská společnost je však silně patriarchální a striktně ctí tradiční rodovou hierarchii. Pradávná válečnická kultura An-nangů, kmene, z něhož pocházíme, nezná stran následnictví a dědictví nic jiného než pojmy *akpan* a *udo*. *Akpan* je první syn rodu, *udo* ten druhý. Spojením *udo udo* bývají označováni všichni následující mužští potomci.

Výraz *akpan* v sobě ztělesňuje nezadatelné právo, jakož i povinnost ujmout se v případě úmrtí otce vůdčí role v rodině. Sourozencům se *akpan* stává otcem, macechám manželem a rodinnému jmění novým správcem. Tedy pokud si své právo dokáže obhájit...

V tom byl právě ten problém. Jaký jsem byl já *akpan*? V Nigérii jsem doposud prožil sotva rok života a při první možné příležitosti jsem zase zmizel. Dál už jsem se do ní odvažoval vždy pouze na pár týdnů, splnit závazky z dohod se svými obchodními partnery. A i to jen pod otcovými ochrannými křídly. Sám jsem v té zemi neměl sebemenší šanci.

Dobře jsem věděl, že jsem favorit pouze papírově. Samotný vývoj situace od počátku jasně napovídal, že nejsem jediný, kdo si to myslí. A tak zatímco já jsem v Praze planě polemizoval, Rina v rezidenci v slzách přijímala kondolence generálů, politiků, místních tradičních vládců a kmenových náčelníků. Každou z nich doprovázela tučná obálka, jejíž obsah měl zmírnit její žal.

Činila se ale i jinde. Část luxusních vozů z otcovy flotily byla odvezena neznámo kam, a jak se nám podařilo vypátrat mnohem později, byla rozprodána za zlomek skutečné hodnoty. Darované peníze, podobně jako již mnohokrát dříve, mizely v černé díře její nenasytnosti. Nebylo proto žádným překvapením, že se pro tuto činnost spolčila s jedním z těch nejpovolanějších, se Sheldonem.

Sir Sheldon byl od přírody velmi nebezpečný chlapec. Nevysoký, zavalitý, s velikou tučnou hlavou, malými zákeřnými očima a rty vždy jakoby zkřivenými do posměšného úšklebku. To vše mu dodávalo dokonalý výraz padoucha. Kdysi býval učitelem, ale když se v půli devadesátých let seznámil s otcem, rychle pochopil, že mnohem kratší cesta nahoru povede po jeho zádech.

Je úplně normální, že se kolem významných lidí točí spousta oportunistů, ale sir Sheldon byl jiná třída. Přestože to byl vesnický balík, dokázal se otci mistrně vlichotit do přízně a zároveň se sám situovat nejdříve do role jeho pravé ruky a později nejlepšího přítele a rádce. Jelikož však měl zlou a zákeřnou povahu, začal svého nově nabytého vlivu záhy zneužívat.

S nenasytností sobě vlastní manipuloval stavební zakázky, které otec schvaloval, a ukrajoval si za jeho zády velké kusy rozpočtu. Častokrát se na to přišlo, ale on jako by byl nedotknutelný. Jinak nesmlouvavě přísný otec Sheldonovi vždycky odpustil. A nejen to, dokonce mu svým vlivem a penězi zajistil povýšení do stavu velmože.

Nebylo divu, že když se Sheldonovo postavení začalo jevit tak neotřesitelným, dokonce si dovolil určovat,

kdo, kdy a za kolik se s otcem smí nebo nesmí sejít. Nakonec se začalo šuškat, že snad otce očaroval a ovládal ho s pomocí okultního *džu-džu*.

Nenáviděli ho jak místní, tak i celá naše rodina. Všichni však museli mlčet, protože sir Sheldon, jak si nechal říkat, byl zkrátka nedotknutelný. A teď to vypadalo, že ač ztratil svého chlebodárce, nepřijdou jeho schopnosti vniveč a konečně si pořádně namastí kapsy.

Karty byly rozdány, a tak už druhý den po otcově smrti se Rina a Sheldon vydali v doprovodu početné policejní ochranky na jih země do rodového sídla. Po příjezdu do rezidence předvedla nejprve bolestnou ztrátou zmučená vdova Rina srdceryvný a nervy drásající výstup a poté před zraky celé rodiny vtrhla do vily.

Vyrabovala trezor a následně nacpala do několika kufrů složky s kompletní evidencí celého majetku rodiny. Neopomněla též přibalit něco šekových knížek a otcových služebních zbraní, načež se s celým doprovodem za jekotu sirén vrátila do Makurdi. Šokovaní příbuzní jejímu počínání jen nečinně přihlíželi, protože je ochranka držela zpátky pod hlavními samopalů.

Dávala jasně najevo, že si hodlá udržet výsadní postavení a převálcuje každého, kdo se jí odváží postavit do cesty. Nikoho tedy nijak zvlášť nepřekvapilo, že stařešinové rodiny byli v rozporu se všemi tradicemi pozváni do Makurdi až za několik dní. V té době však už byli na místě jak Abú, tak i strýc Etien a doktor Moore.

Denně jsem trávil hodiny na telefonu s přáteli z Nigérie. Každý mi radil držet se pokud možno co nejdéle zpátky a alespoň prozatím setrvat v Evropě. Říkali mi, že jsem jako živý terč, ale já jsem trval na tom, že mě rodina potřebuje.

Po několika dnech jsem navzdory všem varováním začal s přípravami na cestu. Vlastně to byla skoro rutina, protože v té době jsem létal do Nigérie několikrát do roka. Jednak za obchodními povinnostmi, jednak ve snaze víc se sblížit s rodinou.

TŘETÍ KAPITOLA

Kyjevská lovestory a cesta do Afriky

Moje první setkání s otcem se odehrálo v roce 1991, kdy jsem Nigérii navštívil poprvé. Studoval jsem v té době první ročník gymnázia v Bruntále a těsně po převratu se mi zničehonic naskytla příležitost vycestovat. Celý život jsem s otcem nijak nekomunikoval, nikdy jsem ho neviděl ani s ním nikdy nemluvil. Jednou ročně od něj vždy přišlo narozeninové přání v letecké obálce se spoustou exotických známek a v rodině vždy neomylně vyvolalo dusivou atmosféru porušeného tabu.

Rodiče se po několikaletém manželství na dálku rozvedli a máma se později znovu vdala. S manželem založila novou rodinu a její předchozí manželství s černochem nebylo zrovna košer téma. A tak jsem se o svém původu dozvídal z kusých historek od nových bratrance, kteří je náhodou zaslechli od rodičů.

Slýchal jsem fantastické příběhy o statečné československé studentce ruštiny na studijním pobytě na Ukrajině, která tam z čisté lásky pojala za manžela afrického studenta diplomacie. Této neslýchané drzosti se

sovětské úřady rozhodly učinit přítrž, a proto stovky afrických studentů v Kyjevě a později i v celém Sovětském svazu vyšly do ulic a demonstrovaly tak dlouho, až sovětské i československé úřady nakonec ustoupily. Obnovily jim stipendia a uznaly manželství za právoplatné.

Pikantní bylo, že celou aféru monitorovala západní média, a ta tak záhy dostala ryze politický nádech. Navíc když se máma po svatbě nějakou dobu skrývala na nigerijské ambasádě, aby nebyla odvečena KGB. Brzy začaly padat stranické hlavy, včetně hlavy mého dědečka, stranického tajemníka, a maminka byla po návratu domů dlouho pod drobnohledem StB. Tak dlouho, že se s ní po dobu několika let bál v rodném městečku kdokoliv promluvit.

O to horší pak bylo, že otec do Československa nemohl a několik matčiných pokusů vycestovat se mnou, tehdy ještě v peřinkách, bylo úřady systematicky zmařeno. Trvalo to tak dlouho, až jim oběma došly síly a po třech a půl letech odloučení se na dálku rozvedli.

Otci zůstala v srdci hluboká rána způsobená krutou lekcí z rasismu. A matce hořkost z ponižování za sňatek s Afričanem a moje maličkost jako věčná vzpomínka na nešťastnou lásku.

V Moravském Berouně, kde jsme žili, se mě rodina zpočátku snažila chránit před možnými ústrky okolního světa. Netrvalo však dlouho a začal jsem pocítovat vyloučení z „normálnosti“. Unylý život střediskové obce nebyl připraven na anomálii v podobě černého chlapečka, a tak ho uváděl do nejrůznějších někdy komických, někdy bolestných situací.

Našli se tací, kteří před maminkou plivali na zem,

další ji varovali, ať od černého miminka nechytí nějakou nemoc, jiní zas přecházeli na druhou stranu ulice.

Jak šel život dál, začal jsem se učit žít bez povědomí o vlastní identitě. Často jsem slýchal nadávky a posměšky a nejednou jsem přišel ze školy uplakaný, zbitý a ponížený od starších spolužáků. Tlouštíků, zrzků a jinak odlišných dětí, do kterých se jejich vrstevníci strefují, je jaksi povícero. Černoušek byl však v roce 1980 v Bruntále, kam jsme se brzy přestěhovali, jen jeden. Všude jsem vyčníval a nikam nepatřil.

Zástupy školáků se zastavovaly uprostřed ulice, v němém úžasu na mě ukazovaly prstíky a hlasitě vykřikovaly: „Černoch! Černoch!“ Nejrůznější výrostci se mi pošklebovali a předháněli se ve vymýšlení nadmíru „vtipných“ říkanek a trefných přezdívek.

Ani dospělí se mnohdy nedokázali držet zpátky a jaksi mimochodem se mě vyptávali, odkud jsem, kde jsem se narodil a kdo je tatínek a maminka, a pak mě hladívali po hlavě, říkali mi, ať se netrápím, že za to nemůžu...

Byl jsem jako exotické zvířátko, které svou přítomností čeřilo poklidnou hladinu života maloměsta a zároveň vůbec netušilo, kým je a kam patří. Občas to mělo i své výhody, ale většinou tomu bylo právě naopak.

Tehdy začátkem léta roku 1991 jsem zčistajasna obdržel buclatou obálku ofrankovanou cizojazyčnými známkami. Byl v ní nigerijský cestovní pas na mé jméno, letenka do Lagosu a stodolarová bankovka. Příložený dopis byl napsán v ruštině. Kvůli nedostatečné znalosti jazyka jsem se rozhodl počkat, než se vrátí máma, toho času učitelka ruštiny.

Ta dopis rychle přečetla a odložila zpět, aniž by cokoliv řekla. Když se domů vrátil otcím, dopis si rovněž přečetl a pak oba dlouze debatovali v obýváku. Po celou tu dobu se mi hlavou honily ty nejsilnější myšlenky. Konečně mě zavolali. Očekávání, které mě rozechvívalo už celé odpoledne, se naplnilo. Poletím na prázdniny do Afriky!

Při pomýšlení na to, že to všechno, co znám jen z televizního *Života v přírodě*, teď uvidím a prožiju na vlastní kůži, se mi tajil dech. Nezanedbatelný byl ovšem i pocit zadostiučinění před všemi těmi posměváčky. Konečně teď budu moct říct, že jsem v Africe byl a že znám svůj původ! Týdny se krátily na dny a já jsem se už brzy s rodiči loučil na ruzyňském letišti, připravený vydat se vsříc těm nejnevšednějším dobrodružstvím.

„Dámy a pánové, prosím, připoutejte se, zahajujeme přistání na Letišti Murtaly Muhammeda v Lagosu,“ zaznělo z reproduktoru starého tupoleva a já jsem cítil, jak mě polévá vlna vzrušení. Za okénky letounu se na okamžik mihla světla do tmy zahalené metropole a sotva znatelné drcnutí nám oznámilo přistání.

Když letoun doroloval ke stojánce a letištní personál přistavil schůdky, vyhrnul jsem se ke dvířkům, seběhl a poprvé se dotkl africké půdy. Byla už téměř půlnoc, ale venku stále panovalo dusno jako ve skleníku. Z plných plic jsem nasával vůni Afriky. Světadíl tisíců palem, rozpálených pouští a ebenových tváří sliboval neopakovatelné dobrodružství.

To začalo už o pár minut později v letištní hale. Otcí jednoduše nedošel mámin telegram, a proto vůbec neměl tušení, že jsem právě dorazil. Na letišti mě tudíž

nikdo nečekal. Stál jsem před východem, na dohled od milionové megapole plné cizích černých lidí, a začínal jsem cítit, jak nadšení pomalu střídá úzkost.

Bylo mi čtrnáct, nemluvil jsem anglicky, neměl žádné peníze, a dokonce ani žádnou adresu. Jen jsem tam tak stál a v ruce žmoulal otcovu starou fotku. Mihotající se světla nočního velkoměsta byla náhle chladná a nebezpečně cizí.

Jeden ze spolupasažérů si všiml, jak bezradně stojím u východu, a oslovil mě plynulou ruštinou.

S pochopením mi nabídl, že můžu přespát u něj doma, a dokonce, že mi následující den pomůže nějak otce vypátrat. Můj ochotný zachránce se jmenoval Peter, a jak mi později v taxíku vysvětlil, studoval strojařinu v Sovětském svazu. Byl nevysoký, s velkým kudrnatým afrem a v černém obličejí mu vesele hrály oči a do tmy zářily bílé zuby.

Po hodině jízdy jsme dorazili kamsi na okraj Lagosu, kde v malém, stísněném bytečku žila jeho početná rodina. Jeho návrat domů k milovaným, které léta neviděl, vyvolal výbuch nadšení. Když pak ještě celé rodině představil i mě, s obšírným popisem důvodů mé cesty, byli všichni dojatí. Znavení cestou jsme se najedli a šli spát.

Na druhý den jsem se po probuzení rychle nasnídal a začal jsem netrpělivě vyhlížet taxík, který nás měl odvézt do města. Když potom konečně dorazil starý oprýskaný peugeot, vyjeli jsme i s mými kufry do nitra rozpálené metropole. Prokličkovali jsme uličkami mezi domy a pak jeli pár minut širokou ulicí, než jsme odbočili za roh. Tam se mi nečekaně naskytl pohled na nechvalně proslulé ghetto Ajegunle.

Zíral jsem tiše na zbědované lidské trosky, živořící v ještě zbědovanějších kulisách zchátralých ulic. Ty vypadaly, jako by byly výplodem chorobné mysli nějakého šíleného malíře. Horký, vlhký vzduch páchl rozkladem a lákal hejna dotěrných much, které kroužily kolem přízračných obyvatel této ztracené varty.

Na špinavých chodnících se povalovali vyhublí, zanedbaní žebráci a všudypřítomní mrzáci. Zíral jsem na podvyživená miminka, kolem kterých poletovala hejna neodbytných much. Jejich matky seděly na dlažbě v otrhaných hadrech a s umaštěnými šátky nad zničenými obličejí. Bez přestání něco mumlaly a vztahovaly vyzáblé ruce ke kolemjdoucím.

O kus dál sedělo několik přízraků, které snad kdysi dávno připomínaly lidské bytosti. Teď to ale byla podivně zkroucená stvoření s těly pokrytými ohromnými tumory. Ty je deformovaly do prapodivných tvarů a nutily je belhat se a plazit jako zvířata.

Některým vyrůstaly přímo z tváří nádory tak velké, že se k prasknutí napjatá kůže protrhla a hnisající tkáň tak poskytovala mouchám žádanou lahůdku. Jiní měli tumory mnohdy i na celé půlce trupu, a tak se těla těch nebožáků změnila v jednolitou neforemnou rosolovitou tkáň. Nikdy nezapomenu na člověka s očními bulvami znetvořenými nemocí tak, že se změnily ve vyhřezlou krvavou hmotu.

Taxikář si začal v domorodém jazyce prozpěvovat, načež znovu odbočil. Postávaly tam bytosti od hlavy k patě pokryté hnisavými boláky. Pod nimi v odpadcích a prachu se plazila mladá, jinak hezká dívka, která však od pasu dolů měla nohy znetvořené obrnou tak, že vypadaly jako chapadla.

Ten pohled se už nedal dál vydržet a já se zděšeně odvrátil. Celý dosavadní život jsem prožil v umělé bublině reálného socialismu, a podobné obrázky jsem tudíž znal jen z historických filmů o morových ranách.

Projížděli jsme dál hororovou scenerií. Taxikář si stále prozpěvoval a já jsem nevěřicně zíral na ty přízraky. Ulice tu lemovaly cihlové domy, bez omítky, okeních ráků a často i bez střechy. Elektřina, tekoucí voda nebo kanalizace byly nemyslitelný přepych. Splašky byly vylévány do otevřených betonových žlabů před domy, v nichž v mazlavém páchnoucím sajraju plavalo všechno možné.

Minuli jsme partu výrostků svlečených do půl pasu, kteří si na ohni z pneumatik opékali nestaženou kočku, a šinuli se dál. Projeli jsme kolem chudičkových krámků až k místu, kde se před zdí s orvanými plakáty krčilo několik slepých žebráků. K nebi se tu hrdě tyčila ohromná prorezlá cedule s velkým nápisem: *This is Lagos!*

Tak vítalo příchozí nejlidnatější město západní Afriky. Na tisíce čtverečních kilometrech půdy, vyčnívající jako ostrůvky z vod Guinejského zálivu, se tady tehdy tísnilo deset milionů obyvatel a stále přibývali další. Zoufale přelidněné město praskalo ve švech, ale rozšířit už ho nebylo kam. Všude kolem byl jen oceán.

Tropické slunce nemilosrdně pražilo a my se rychle vzdalovali dálniční spojkou od páchnoucích uliček, plných hniloby a beznaděje. Pot se ze mě jenom lil, takže jsem byl vděčný za svižnou jízdu, která nám do peugeotky vháněla chladivý vánek.

Peter dřímал, ochraptělý taxikář konečně zmlkl a já jsem sledoval, jak se před námi začaly rýsovat komplexy visutých dálničních nadjezdů a mostů, jež spojují

jednotlivé ostrovy tvořící město. Z nich pak byly vidět obrovské plochy pokryté souvislou vrstvou rezavých plátů vlnitého plechu, střechy slumů. Za nimi se tyčily mrakodrapy jako symboly bizarních kontrastů této ropné říše.

Lagos byl v té době městem, kde nefungovala infrastruktura ani žádný systém nebo pořádek. To vedlo k jeho totální paralýze, jež proměnila tamní život v permanentní agonii. Když to konečně pochopila i nigerijská vláda, raději se přestěhovala do nově vybudovaného hlavního města Abuji. Lagos byl ponechán svému osudu, napospas jak své bídě, tak svému bohatství.

Dodnes však do něj proudí zástupy nových a nových obyvatel ze všech koutů Nigérie, kteří věří, že v něm najdou nový a lepší život. A Lagos se vzdouvá, sténá a napíná se.

Ti méně šťastní rozšiřují řady pouličních prodavačů, nabízejících v zácpách v nepředstavitelných vedrech nebo v tropických lijácích všechno možné. Mladé, bezprizorní dívky se často stávají služkami a vydělanými penězi přilepšují svým rodinám ve vnitrozemí.

Mladí muži pak mnohdy končí jako pomocné síly, sběrači odpadků, řidiči taxi mopedů okada nebo jako zloději a bandité. S nimi však Lagos nezná slitování. Jsou-li chyceni, bývají v lepším případě na místě zastřeleni policisty. Nemají-li to štěstí, bývají davem opášení pneumatikou, polití benzínem a zaživa upálení.

Mrtvolky jsou následně ponechány svému osudu přímo na místech, kde k zabití došlo. Není proto ničím výjimečným vidět spálená, bezhlavá či rozpáraná lidská těla přímo na hlavních ulicích. O jejich odklizení se tak

nakonec často postarají všudypřítomní supi nebo lovci krevet, pro které představují dokonalou návnadu.

Nigérie nebyla, díky své pověsti, nikdy vyhledávanou turistickou destinací. Většinu cizinců proto tvoří zaměstnanci ropných společností, nadnárodních koncernů nebo jiných zlatokopeckých organizací. Jinými slovy všichni ti, kteří pochopili, že nigerijská vláda ráda smění své černé zlato za pozlátko krásných žen, luxusních aut, přepychových paláců a soukromých tryskáčů. A tak se vám nezdívka naskytne pohled na zbídačené sirotky, jak brčkem pijí vodu z louže u silnice, po níž právě projíždí kolona nejnovějších bentleyů a mercedesů.

A najednou máte pocit, že existuje-li nějaká vyšší spravedlnost, musí město zatratit a pohřbít všechnu jeho lhostejnost a bezcitnost. Ale nestane se tak, neboť Lagos z ní byl stvořen. Nepřestane se rozrůstat a bujet, a zároveň skomírat a tlít. Hniloba jeho rozkladu je mízou jeho života.

Kdo v něm chce žít, musí přijmout jeho nelítostná pravidla a vydrápat se k místu na slunci po pyramidě z kostí. Přežijí jen ti nejsilnější. Takový byl Lagos tehdy a podobný je i dnes.

Když jsme dorazili na policejní ředitelství, bylo už po poledni. Slunce nesnesitelně pálo a společně s vysokou vlhkostí činilo pobyt mimo budovy s ventilací téměř nesnesitelným. Ředitelství sídlilo v desetipatrové budově s velkým nádvořím, obehnaným vysokou zdí se stočeným ostnatým drátem.

Všude pobíhali policisté v černých uniformách se stříbrnými prýmkami a knoflíky a s černými barety. Bylo

to hotové mraveniště. Jedni spěchali po chodbách s horami papírů a složek v náručí, jiní na sebe pokřikovali přes dvůr, snažíce se přehlušit burácení policejních motorek a sirény pick-upů přivázejících čerstvě zatčené podezřelé.

Prošli jsme vstupem a vyjeli chatrným výtahem do pátého patra, jak nás instruoval strážný u hlavní brány, a pak dál dlouhou tmavou chodbou až ke kanceláři na samotném konci. Vzduch byl nedýchatelný a propocené tričko se mi nepříjemně lepilo na tělo.

Zaklepali jsme, vstoupili a představili se sympatickému důstojníkovi, který seděl za velkým psacím stolem. Vysvětlili jsme mu důvod naší návštěvy, on se usmál, zvedl sluchátko služebního telefonu, prohodil pár slov s někým na druhé straně drátu a poslal nás o patro níž do policejního archivu.

O chvíli později už nás před jinými dveřmi čekala usměvavá archivářka. Půl druhé hodiny potom s námi procházela kartotéky, než jsme konečně narazili na záznam o otcově posledním převelení. Příští zastávka byla jen pár hodin letu daleko. Byla jí policejní akademie v Josu.

Peter se se mnou rozloučil a spěchal zpátky za rodinou a já půl hodiny nato seděl v policejním voze, který se se zapnutými majáky řítíl na letiště. Poslední letadlo do Josu totiž odlétalo za dvě hodiny, a tak jsme měli co dělat.

Letadlo měkce dosedlo na ranvej zalitou zlatistým svitem zapadajícího slunce. Nebe bylo poseté červánky a velký zlatý míč doputoval oblohou až těsně nad obzor. Vanul vlahý větřík a jemně čechrал listy nízkých kokosových palm vysazených hned vedle letištní

plochy. Pod nimi stál podsaditý muž s knírem v bílém kaftanu a upřeně sledoval pasažéry sestupující po schůdcích z letadla.

Hned jsem ho poznal, i když jsem ho nikdy neviděl. Naše pohledy se poprvé v životě střetly a já zatajil dech. Rozbušilo se mi srdce a cítil jsem, jak se mi do očí derou slzy. Rozběhl jsem se k němu, zatímco on pohnutím nemohl udělat ani krok. Běžel jsem přes poloprázdnou ranvej, batůžek na zádech mi poskakoval a po tváři se mi kutálely slzy, dokud jsem nedorazil do jeho náruče.

„Táto,“ zašeptal jsem a přitiskl se mu na prsa.

„Můj synku, můj synku, tak dlouho jsem na tebe čekal,“ opakoval stále dokola on a tiskl si mě na hrud'

ČTVRTÁ KAPITOLA

Šaman z Ikotu

Narodil se ve čtyřicátých letech do rodiny vesnického řezníka. Matku však nikdy nepoznal, protože zemřela, když ho přiváděla na svět. Žil pak sám s otcem a starším bratrem v malé hliněné chatrči v nevelké osadě na okraji džungle na východě země. Jeho otec byl chudý a stěží své syny dokázal uživit.

Ti vstávali každé ráno už před čtvrtou hodinou a chodívali s velkými hliněnými džbány do několik kilometrů vzdáleného koloniálního městečka k pumpě pro vodu. Obzvláště v půlročním období sucha měla voda pro vesničany cenu zlata. Otec se strýcem tak

mnohdy nachodili i dvacet kilometrů denně, když se se džbery vraceli k pumpě i třikrát.

Měli jen nikdy nekončící dřinu na malé farmě a každodenní boj s divokou přírodou o holé přežití. Není proto divu, že se oběma bratrům podařilo vyhodit základní školu až někdy kolem dvacátého roku života.

Otec byl už od útlého věku známý svou divokou a neústupnou povahou jako dělanou pro vojenskou službu. Chopil se první příležitosti vymanit se z bídy afrického venkova a zapsal se jako dobrovolník do povstalecké armády. Ta bojovala proti federálním silám v krvavé občanské válce.

Jako voják se osvědčil, a když válka po třech letech skončila, byla jeho další volbou služba v řadách nigerijské policie. Tam se mu taky naskytlá příležitost získat stipendium v Sovětském svazu.

Následujících šest let strávil v Kyjevě se svou českou manželkou a kromě studia mezinárodních vztahů se rovněž čile věnoval dovozu a prodeji výstřelků poslední anglické módy. Mohl totiž jako občan britského Commonwealthu neomezeně cestovat na Západ.

Se svou krásnou mladou paní se pyšně proháněl kyjevskými bulváry v posledním modelu volhy a očekával brzké narození prvního potomka. Když pak Sovětský svaz opouštěl, nikdo by v mladém muži v elegantním trojdílném obleku nepoznal prostáčka ze zapomenuté nigerijské vísky, který až v šestnácti letech poprvé otevřel slabikář.

Život si s ním ale následně nehezky zahrál, když přišel o možnost znovu se setkat s manželkou a synkem. Ve snaze zapomenout se s buldočím odhodláním

zakoušel do policejní práce. Ta ho vynesla do nečekaných výšin, a tak se po patnácti letech dřiny stal uznávaným policejním velitelem a lektorem prestižní policejní akademie. Tam jsem nyní za otcem přijel.

Život v policejní akademii mi plynul pomalu a nebylo snadné najít přátele. Většinu obyvatel tvořili policejní kadeti, kteří tam absolvovali důstojnické kurzy, a jejich velitelé s rodinami. Až na několik výjimek neměl nikdo z nich děti v mém věku a překážkou byla taky moje mizerná angličtina.

Začal jsem se jí tedy sám intenzivně učit a zbývající volný čas jsem trávil v tělocvičně akademie. Hrál jsem squash a trochu posiloval. Čas mi tak začal příjemně ubíhat. S angličtinou mi ochotně pomáhala prakticky celá domácnost. Otcova druhá manželka Sati, kuchař Okon, zahradník Joe i služební řidič.

Je sice pravda, že Sati nebyla mou přítomností příliš nadšená, ale svou nevoli dokázala prozatím šikovně skrývat. Doposud neměla sebemenší tušení o mé existenci, a můj příjezd byl pro ni tudíž nemalým rozčarováním.

Ani ve snu by mě ale nenapadlo, že přiletím do Nigérie a zjistím nejen to, že můj otec žije se dvěma manželkami, ale i to, že mám další čtyři sourozence, jejichž počet se měl do budoucna stejně jako počet manželek ještě zvýšit.

Sati byla krásná mladá žena, sotva pětadvacetiletá, se kterou, jak jsem se dozvěděl, se otec oženil nedlouho před mým příletem především natruc své první ženě. Nyní byly obě v požehnaném stavu a s napětím očekávaly, zda dají rodu další chlapce. Otcova první manželka Ruth už jednoho syna měla a Sati pevně doufala, že

její prvorozené dítě, bude-li to chlapec, zaujme v rodině důležitou pozici druhého syna, *uda*.

S mou maličností se však vidina privilegovaného postavení v klanu začínala jevit jako mizivá, což přirozeně nesla se značnou nelibostí. Ve skrytu duše proto doufala, že se po prázdninách vrátím, odkud jsem přišel, a nebudu tudíž v budoucnu následnický představitel žádné komplikaci.

Otec měl však jiné plány. Po několika týdnech mi zajistil soukromé hodiny angličtiny s americkou lektorkou v místním lyceu pro děti místních prominentů a diplomatů. Byla to moderní škola vybudovaná podle vzoru amerických high schools a já jsem se do ní každým dnem těšil víc a víc. Byl to ostrůvek západní civilizace a stylu života, po němž celý tehdejší východní blok těsně po pádu železné opony toužil.

V angličtině jsem rychle dělal pokroky a brzy jsem dokázal celkem smysluplně komunikovat s okolím. Jen s otcem jsem pořád mluvil rusky. Dobře jsme si rozuměli a trávili jsme dlouhé večery vzájemným poznáváním. Když jsem potom v noci usínal, poslouchal jsem cikády, šelest listů palem a něžné tokání nočních ptáků.

Někdy v té době otec jednou večer lehce nadhodil, že má v plánu zapsat mě do vojenské kadetní školy a nechat mě pokračovat ve studiu v Nigérii. Argumentoval tím, že když jsem už strávil téměř patnáct let s mámou, měl bych teď strávit minimálně stejnou dobu s ním. Do Československa se prý můžu zajet znovu podívat, až mi bude třeba dvacet.

Jen jsem na něj užasle zíral. Už tak jsem se nemohl pořádně ničeho najíst, protože o evropské stravě jsem

si mohl nechat jen zdát a na místní jsem si jen stěží zvykal. Neustálé výpadky elektřiny, nedostatek čistoty a hygieny, příšerná vedra, dotěrný hmyz, to všechno se dalo chvíli vydržet, ale dlouhodobě jsem v tom rozhodně žít nechtěl.

Otec byl však neústupný jako skála a jakékoliv další diskuse na toto téma odmítal. Prázdniny mě rázem přestaly zajímat a všechno se mi smršlo do jediného prání. Zmizet odsud, a to zatraceně rychle.

Od toho dne už nic nebylo jako dřív. Marně jsem se stále dokola snažil otce přesvědčovat, aby svůj postoj změnil. Byl pevně rozhodnut zapsat mě do kadetky a vypěstovat ve mně tvrdé vojenské návyky. Celé dny jsem ho prosil a přesvědčoval, ale bezvýsledně. Plukovník Ubam se definitivně rozhodl, a kdykoliv tak učinil, na svých rozhodnutích skálopevně trval.

Za několik dní jsme se vydali na cestu do otcova rodného městečka, do stovky mil vzdáleného Ikotu ve státě Akwa Ibom. Vyjeli jsme za úsvitu a zamířili nejprve na sever. Brzy jsme opustili krajinu skal a náhorních plošin státu Plateau a zamířili směrem k Abuji.

Projížděli jsme krajinou, jejíž dominantu tvořily zvláštní útvary, jaké jsem nikdy předtím neviděl. Byly to stovky metrů vysoké masy obnaženého kamene, které měly naprosto pravidelný oblý tvar. Rovné pláne poseté gigantickými oblázky.

Čím více jsme však pokračovali na sever, tím více ubývalo vegetace a krajina začínala připomínat poušť. Horký vzduch se tetelil nad rozpálenou silnicí. Byl suchý, a nezpůsoboval tudíž člověku takové pocení. Přinášel však jemná zrníčka písku, která nám ulpívala na kůži a rozpalovala chřípí.

Města protkaná zelení začínaly postupně nahrazovat usedlosti, tvořené shluky nízkých hliněných chatrčí se slaměnými střechami. Namísto krav velbloudi a malá stáda oslů. Rovněž lidé se měnili. Vyschlé pláne obývali štíhlí lidé s ostře řezanými rysy, kteří se zaujetím zapalovali vyschlé keříky a trávu a pak číhali na malé hlodavce a hady snažící se uniknout před plameny. Ubíjeli je následně klacky a připravovali si z nich nuzný pokrm.

Ve městech potom kypré černošky s velkými prsy a širokými boky vystřídaly zahalené štíhlé postavy muslimských žen, sunoucí se vždy dva kroky za muži v dlouhých vzdušných hábitech s fezy a malými pletenými čepičkami na hlavách. Místní architektura připomínala svými paláci a mešitami obrázky z *Pohádek tisíce a jedné noci*.

My jsme však pokračovali dál, nyní již na jihovýchod směrem k pobřeží Atlantického oceánu. Vysušené pláne Kaduny jsme nechali daleko za sebou a konečně se připojili na jediný sjízdný hlavní tah vedoucí k pobřeží. Běžovou pouštní krajinu nahradila zelená vegetace, bující z hlíny barvy sytého okru.

Pralesy se v deltě řeky Niger táhly přes vysoké kopce, a tvořily tak jednolitou a neprostupnou záplavu zeleně. Nad ní se jako majestátní deštník rozpínaly koruny cedrů a týků. Míjeli jsme skupiny makaků a plameňáků a brodili jsme se bahnem zaplavených silnic jako na dobrodružné expedici.

Do Ikotu jsme dorazili až pozdě v noci.

Dalšího dne jsem se probudil až před obědem. Opláchl jsem se vodou v připraveném kbelíku a vyšel z pokoje. Rodina žila v rozsáhlé patrové vile, která

čítala velký přijímací salon s foyer, salonek pro hosty, pět ložnic s koupelnami, kuchyň, jídelnu a knihovnu.

Stěny přijímacího pokoje byly obloženy exotickým dřevem, na podlaze ležel tlustý nachový koberec. V místnosti bylo po obvodu stěn rozestavěno asi tucet křesel potažených purpurovou látkou s orientálním vzorem. Před okny visely těžké brokátové závěsy, bohatě zdobené výšivkami, volány a zlatými šňapci. V čele místnosti pak byly pod malým baldachýnem z vyřezávaného cedrového dřeva umístěny dvě mohutné stolice z masivního mahagonu s polstrovanými sedáky potaženými rudým sametem.

To byly trůny pro *otuekongu* a jeho první dámu. Všude kolem trůnů, na zemi i na stěnách, byly rozmístěny nejrůznější tajemné předměty. Několik překrásně zdobených čapek z dikobrazích ostnů, pavích per, leštěných achátů a perel, předložka z levhartí kožešiny, vyřezávané sloní kly, dlouhá ebenová berla s ornamenty a mačeta v pochvě z kozí kůže.

Celá místnost byla zahalena v šeru. Byl to trůnní sál, kde *otuekong* přijímal hosty, řídil shromáždění vesničanů, rozhodoval jejich spory, a bylo-li to nevyhnutelné, ukládal i tresty. Najednou jsem tam stál tváří v tvář faktu, že můj otec je pravým a nefalšovaným africkým králem...

Vila měla ještě další patro, kde bydleli nájemníci, a spolu s ostatními budovami a vysokou zdí, kterou bylo celé sídlo obehnáno, tvořila velký panský dvůr. V okolních menších domech žili naši příbuzní.

Stála zde i malá svatyně, takzvané *afe*, kde se scházeli klanovní náčelníci, šamani a tradiční kmenoví válečníci. Obětovali zvířata, pili palmové víno, hráli na

mluvící bubny a zpívali příběhy statečných reků svého kmene.

Otcova první manželka Ruth byla vysoká žena velmi jemných rysů s měkkým pohledem i hlasem. Byla ředitelkou místní pošty. Provdala se za otce před dobrými deseti lety a k jedné vyženěné dceři mu dala i tři vlastní děti. Byly to roztomilé černé dětičky ve věku od tří do pěti let. Bráška Abú a sestřičky Mfon a Imaudo.

Žil tam i můj tehdy sedmadevadesátiletý děda se svou druhou ženou. Byl to vysoký, štíhlý a šlachovitý muž, který ještě ve svém věku jezdil každé ráno na kole na trh. A konečně tu žili i otcovi sourozenci. Dva bratři a sestra. Starší Padpa, bývalý zaměstnanec naftařského koncernu, mladší Etien, čerstvý absolvent univerzity, a teta Ekadonk, mladá vdova se čtyřmi dětmi. V okolí pak žili další bližší i vzdálenější příbuzní.

Hned se rozkřiklo, že otec přivezl svého prvního syna a že *akpan* je vlastně *mbakarra*, tedy Evropan nebo spíše bílý muž. Byl jsem tak najednou zase naopak jediným bělochem ve městě a pro většinu těch, co tu žili, i jediným Evropanem, kterého se jim kdy podařilo na vlastní oči spatřit.

Ve vile, kolem ní, na nádvoří a před bránou se už od rozbřesku tísnily desítky domorodců, kteří přišli otce navštívit. Teď chtěli na vlastní oči vidět i evropského *akpana mbakarru*.

Jak jsem později zjistil, bylo podle tradice otcovou povinností je přijmout, vyslechnout a pohostit, ale k dobrému mravu každého krále patřilo i mecenášství. Dával proto lidem peníze, lobbboval za pracovní

místa a zakázky, rozhodoval spory a všestranně pečoval o blaho komunity.

Pár dní po našem příjezdu se svého *otuekonga* rozhodli přijít navštívit i tradiční válečníci *ekpo*. Ekpové tvořili po staletí tajemstvím opředenu kastu kmenových bojovníků, kteří dohlíželi na dodržování pořádku uvnitř kmene a na jeho bezpečnost z vnějšku. Do jejich řad bývali vybíráni pouze silní mladí muži, kteří úspěšně prošli přijímacím rituálem. Když se tak stalo, požívali v rámci kmene velké vážnosti a úcty.

Podle prastaré tradice si potírali celé tělo popelem smíchaným s palmovým olejem, oblékali si suknice z pletené trávy, na hlavu si nasazovali obrovité šklebící se masky vyřezané z mangového dřeva. Zdobívali se nejrůznějšími přívěsky a náhrdelníky ze zubů a drápů divokých zvířat.

Jako zbraně používali krátké luky se šípy z ostře zabroušených suchých palmových stonků, dýky a mačety. Měli nedotknutelné postavení, protože to byli oni, kdo národu Annang vydobyl slávu v kmenových válkách.

Tradiční titul *otuekong* znamená v doslovném překladu *štít* a přísluší pouze velmožům, kteří jsou považováni za vojevůdce, neboť si svou slávu vydobyli na bitevním poli. Byli to právě *otuekongové*, kteří po staletí vedli válečníky *ekpo* do bitev s ostatními kmeny a národy.

Dnes, když už jsou bitvy rozhodovány celoplášťovými střelami a ochranu nad územím kmene převzala federální vláda, si ekpové alespoň připomínají své tradice a zašlou slávu každoročními slavnostmi. Těsně před Vánoce si všichni příslušníci kasty znovu

navléknou tradiční oděv a na týden se utáboří hluboko v lese. Během této doby provádí rituály se šamany, zápasí, bubnují na mluvící bubny a zpívají tradiční písně.

Snaží se osvobodit svou mysl od všeho pozemského a uvést se do stavu podobnému transu. Využívají k tomu nejrůznější bylinky, houby, kořínky a taky čerstvé palmové víno *pami* a z něj vyráběné pálenky *kaikai*. Po takto stráveném týdnu jsou dostatečně připraveni vyjít z lesa na symbolickou válečnou stezku.

Ve skutečnosti ale vtrhnou do nejbližšího města nebo vesnice a s bojovým nasazením sobě vlastním potom většinou tropí výtržnosti. Velké zvonce, které si často přivazují k pasu pro větší dojem, vždy neomylně ohlašují jejich přítomnost.

Ti, kdo nestihnou utéct a schovat se, musí počítat s tím, že si na památku mohou odnést třeba i pár šípů v zadnici. Ekpové je totiž střílí po všem živém. Nejen proto se jich však pověřiví domorodci velmi obávají. Ztělesňují též duchy pralesa, a tak před nimi houfně prchají a schovávají se, kde to jen jde.

Toho dne přišla otci vzdát poctu skupina asi deseti válečníků v čele s mužem v rudé masce, *obongem ekpo*. Pomalu a vznešeně prošli branou a našlapovali přitom pružně na špičky bosých chodidel jako gepardi na lovu. Napjaté svaly se jim leskly v poledním slunci a mačety ostré jako břitvy se jim výhrůžně pohupovaly u štíhlých boků. Všichni, kteří byli na nádvoří, se okamžitě rozprchli.

Jejich vůdce se spokojeně rozhlédl po vyliďněném nádvoří rezidence a už už se chystal vykročit směrem k domům. Uprostřed kroku se ale zarazil a výhrůžně se nahnul jako šelma chystající se ke skoku. Právě si totiž

všiml mě, malého ušatého *mbakarry*, který stál u vchodu do domu *otuekong*a a v němém úžasu na ně zíral.

Válečníci zkameněli a probodávali mě pohledy ostrými jako hroty jejich šípů. *Obong ekpo* jen lehce pohodil hlavou a krvavě rudá maska se zaleskla ve žhnoucím slunci. V ten okamžik vylétl z jeho družiny šíp, prosvištěl mi kolem hlavy a s drnčením se zaryl do rámu dveří za mými zády. Okamžitě jsem zmizel.

Otec je přijal se všemi poctami ve svém *afe*. Válečníci odložili zbraně a sňali masky. Z domu vyběhl sluha se skloněnou hlavou a s pohledem zabodnutým do země předal *otuekongovi* lahev *kaikaie*. Pak rychle pelášil zpět.

V minulosti totiž starodávný zákon dovoloval válečníkům bez milosti zabít každého, kdo se na ně odvážil pohlédnout, když na válečné stezce sňali masky. Podle dávné legendy spatřila jednou takto válečníka mladá dívka, dcera samotného velitele *obonga ekpo*. Vlastní otec ji bez zaváhání jediným seknutím mačetou připravil o život.

Několik dní po jejich návštěvě navrhl otec mně a Abúovi, že nás vezme na výlet do džungle. Bylo parné dopoledne a výlet pod koruny palem se zdál být příjemným zpestřením. Převlékli jsme se a o několik minut později jsme všichni tři seděli ve služebním džípu a mířili k moři zeleně na horizontu.

Jeli jsme necelou hodinu po bahnitých stezkách lemovaných neprostupným lesním porostem. Všude kolem nás poletovali velcí tropičtí motýli, po kmenech stromů hbitě šplhaly pestré barevné agamy a vzdálené skřeky dávaly tušit i přítomnost opic. Vál příjemný vánek a větve stromů nám kynuly na pozdrav.

Celé toto místo plné fantastických barev, neznámých zvuků a vůní dýchalo životem a z jeho rozevřené náruče prýštila energie tak čistá a ryzí, že by dokázala zaplnit duši až po okraj neředitelnou životní silou. Přestal jsem vnímat zvuk motoru a jen tiše nasával vůně džungle.

Listy rostlin se jen lehce pohupovaly v sotva znatelném vánku. Kapky rosy, které ve stínu korun mohutných stromů ještě nestihly vyschnout, se v nesměle pronikajících paprscích slunce třpytily jako drahokamy vzdávající svou krásou hold Stvořiteli.

Dorazili jsme k malé mýtině, ohraničené divoce rostoucími banánovníky, a zastavili na jejím okraji. Seřazeno do půlkruhu stálo v jejím středu několik přístřešků z bambusových stonků a rákosí a provizorní ohniště, na kterém stál na třech kamenech hliněný kotlík. Jeho obsah tiše pobublával a do širokého okolí se z něj linula vůně. Kolem něj seděli tři ekpové bez masek, jen tak v suknicích.

Když jsme vstoupili na prostranství, ostražitě po nás vzhledli, jako by se už už chtěli chopit zbraní a obořit se na vetřelce. Pak ale, když rozpoznali svého *otue-konga*, pomalu vstali a přivítali ho.

„Annang ma!“ zvolali sborově směrem k nám a otec odpověděl: „Iah!“

Mezitím jsme všichni tři došli k ohni a mlčky se k němu posadili. Za chvíli jsme uslyšeli šelest listů a praskání větviček a džungle na okrajích mýtiny se rozestoupila. Jeden po druhém začali přicházet další válečníci. Když už jich byl na malém prostranství asi tucet, přišli se s *obongem ekpo* v čele přivítat s otcem.

Chvíli spolu debatovali v domorodém jazyce *annang*

a *obong ekpo* si mě i Abúa několikrát dlouze přeměřil. Bojovníci zatím posedávali v trávě, žvýkali jádra koly a nalévali si *pami*. *Obong ekpo* ukázal na dva bojovníky, něco na ně křikl a potom nás vyzval, abychom je následovali.

Šli jsme džunglí sotva čtvrt hodinku a dorazili jsme na rozlehlé prostranství s hliněnými chatrčemi se střechami z palmových rohoží. Na jedné straně stálo několik primitivních soch uplácených z hlíny. To bylo zapovězené místo duchů, pohřebiště klanových náčelníků a šamanů. Uprostřed osady na nezatravněném plácku stálo *afe* místního šamana *okuku*.

Vzdáleně připomínalo větší zahradní altánek s kruhovým půdorysem ohraničeným asi metr vysokou podezdívkou s bambusovými sloupky, které podpíraly kuželovitou stříšku z palmových rohoží. Výzdoba byla velmi prostá a měla sloužit pouze rituálním potřebám šamana.

Všichni jsme vešli dovnitř a rozesadili se na dřevěných stoličkách rozmístěných po obvodu. Nikdo nepromluvil, jen jsme tiše seděli a čekali, až přijde šaman. Ten si dával načas, a tak jsem volnou chvíli mohl využít k podrobnějšímu zkoumání *afe*. Na podlaze, kterou tvořila pouze udusaná hlína, bylo do kruhu rozestavěno několik čtyřnohých stoliček, na nichž jsme teď seděli.

Před námi byl prostý odkládací stůl, na němž stála kalabasa z vyschlého plodu, vzdáleně připomínajícího vydlabanou tykev. Hned vedle leželo několik menších kalabasových kalíšků. Hejno banánových mušek, které kroužily kolem, napovídalo, že jejich obsahem je čerstvé *pami*, rychle kvasící míza palem s vysokým obsahem alkoholu. Hned vedle stálo na podlaze několik